

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-429-0-24>

FORMATION OF THE CONSTITUENT STRUCTURE OF WORDS IN CHILDREN WITH SEVERE SPEECH DISORDERS

ФОРМУВАННЯ СКЛАДОВОЇ СТРУКТУРИ СЛОВА У ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Shcherban T. M.

*teacher-speech therapist
Communal Institution "Multi-
Professional Educational Rehabilitation
Center "Trust" of Kryvyi Rih City
Council
Kryvyi Rih, Ukraine*

Щербань Т. М.

*вчитель-логопед
Комунальний заклад
"Багатопрофільний навчально
реабілітаційний центр "Довіра"
Криворізької міської ради
м. Кривий Ріг, Україна*

Повноцінне мовлення є передумовою формування і функціонування людини, зокрема, її комунікативні можливості, що лежить в основі формування особистості.

Деякі діти з тяжкими порушеннями мовлення можуть розуміти значення простих прийменникових конструкцій, які виражають просторові відносини двох предметів (наприклад, на столі, у столі, під столом). У деяких таких дітей досить великий пасивний словниковий запас, вони здатні виконувати досить складні і різноманітні завдання, висловлювані вголос на прохання дорослих. Про таких дітей батьки зазвичай кажуть, що «вони все розуміють, але не можуть відтворити». У інших дітей розуміння мовлення дуже обмежене. Але навіть коли дитина начебто добре розуміє мовлення і має великий пасивний словниковий запас, додаткові обстеження можуть встановити обмеження розуміння мовлення в порівнянні з нормотиповими дітьми того ж віку.

Методика роботи включає пропедевтичний та основний етапи. Головним завданням основного етапу є формування навички правильної вимови слів. Провідним на пропедевтичному етапі є навчання: сприйняття та відтворення різноманітних немовленневих ритмічних контурів (плескання, постукування, стрибки тощо); розрізнення довгих і коротких слів на слух; розрізнення складів на слух за довжиною.

На початку роботи вчитель-логопед не вимагає від дитини свідомого ставлення до складу, як до частини слова. Ділити слова на склади діти вчать не свідомо, і ця робота базується на чіткій складовій вимові слова дорослими. І цю вимову слід пов'язувати

з ритмічними рухами правої руки, яка в такт стукає по столу кількість складів, що вимовляються в слові. Таким чином кількість складів ритмічно поєднується з одночасними рухами правої руки вгору і вниз. Крім того, дитині дається зорова опора складу у вигляді якихось предметів (фішок, кружечків, карток), розкладених один за одним на столі. Логопед пояснює дитині, що слово можна «відстукати по картках», що слова бувають довгими (показує три картки, викладені одна за одною) і короткими (прибирає дві картки, одну залишає лежати зліва). Поскладово вимовляючи слово, логопед одночасно стукає по розкладених папірцях або фішках так, щоб склад потрапив на окрему картку. Потім логопед просить дитину визначити, довге це слово чи коротке. Для порівняння подано одно- і три-, чотирискладові слова.

Особливості роботи з немовленими дітьми.

Основним завданням на самому початку корекційної роботи є викликання наслідувальної мовленнєвої діяльності дітей у вигляді будь-яких звукових проявів і розширення обсягу розуміння мовлення.

Якщо немовленнєві діти мають низький рівень розуміння мовлення, то в першу чергу необхідно розпочинати логопедичну роботу саме в цьому напрямку. Лише з достатньо хорошим розумінням мовлення дитина може почати говорити. Якщо рівень розуміння мовлення досить високий, то на перший план виходить завдання викликати будь-які звуковимовні прояви.

Розвиток розуміння мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення.

Основним завданням логопедичної роботи на першому етапі є накопичення пасивного словникового запасу. Дітям пропонується запам'ятати назви іграшок, частин тіла, предметів одягу, туалету, предметів побуту, з якими дитина стикається щодня, назви тварин, яких вона часто бачить.

Пасивний дієслівний словник повинен складатися з назв дій, які виконує дитина самостійно (спати, їсти, сидіти, стояти, бігати, стрибати, кататися, ходити, вмиватися, купатися, кричати, говорити тощо). Крім того, дитина повинна знати назви дій, які виконують близькі їй люди, але цей словниковий запас можна обмежити лише назвами тих дій, які дитина спостерігала неодноразово (читати, писати, малювати, готувати, ремонтувати, прати, тощо), або дії, що відбуваються вдома, на вулиці (їде машина, сигналізує, зупинилася; падає листя, лежить). Слід пам'ятати, що у дітей з тяжкими порушеннями мовлення пасивний дієслівний словник може бути значно меншим, ніж

пасивний предметний словник. Тому, якщо такі діти знають назви предметів, деяких тварин тощо, необхідно як найшвидше навчити їх розуміти назви дій і пов'язані з ними питання: Де? Куди? Що? Кому? Звідки?

Активізація словесного наслідування.

Вирішальним моментом логопедичної роботи з немовленневими дітьми є потреба в наслідуванні слів дорослого. Наслідувальні мовленнєві реакції можуть виражатися в будь-яких звукових комплексах. Тому логопеду необхідно створити умови, за яких у дитини виникало б бажання вимовляти (повторювати) однакові звукосполучення. У мовленнєву практику дитини вводять плавну вимову ряду голосних на одному видиху з поступовим збільшенням їх кількості: ау, ауі, ауіе та ін. Потім дитині пропонується вимовити ряд голосних, змінюючи їх місце в ряду: ауі, айу, уіа і т. д. Наступне завдання – імітація криків тварин, птахів, людей: ам, му, ко-ко і т. д. Далі ланцюжок звуконаслідувань збільшується до 3–4 складів: ко-ко-ко-ко, ам-ам-ам-ам. Для розвитку фонематичного слуху і формування фонематичного сприйняття можна запропонувати виконати завдання, пов'язані з вимовою складів спочатку зі зміною голосних (му-ма), а потім зі зміною приголосних (му-ку), поступово збільшуючи ряд.

У цей період корекційної роботи діти можуть називати іграшки, знайомі предмети, дії, які виконуються ними або їхніми близькими, а також висловлювати свої бажання чи небажання в доступній для них звуковій формі.

Неможливо обійти цей етап і почати працювати з немовленневими дітьми з навчання правильної вимови слів або, що ще гірше, з вимови звуків. Активізація їх мовлення або виклик словесного наслідування має бути тісно пов'язана з практичною діяльністю дитини, грою, образотворчою діяльністю, що досягається за різних, але обов'язкових умов: налагодження контакту з дитиною, певного рівня розуміння мовлення, емоційності спілкування, стійкість уваги, наявність наслідувальної мотивації.

При роботі над мовленнєвою діяльністю необхідно враховувати індивідуальні особливості дітей. Комусь легше сприймаються губні звуки (ба-ба, му-му), іншим – задні піднебінні (ка-ка, га-га), а третім – передньоязикові (ді-ді, ті-ті). Звуко подібні комплекси слід повторювати з дитиною в ігровій формі до 5–6 разів у різних тональностях. Вимовляти ці звуки потрібно тихо, голосно, швидко, повільно, сердито, ніжно, ласкаво. Викликання словесно-наслідувальної діяльності

добре поєднувати з дихально-голосовими і артикуляційними вправами, поданими у формі гри.

Щоб досягти бажаного ефекту в активізації наслідувальної мовленнєвої діяльності, необхідно починати з розвитку наслідування взагалі: «Роби, як я». Необхідно вчити дітей імітувати дії з предметами (ігри з машиною, м'ячем, лялькою, кубиками), рухи рук, голови, ніг («летіли, як пташки», «стрибали, як зайчики», «ворушили вухами». як зайчики» тощо).

Розглянуті вище прийоми та ігрові вправи допомагають дитині подолати труднощі в засвоєнні слів різної звуко-складової складності. Розширюється словниковий запас дітей, уточнюється розуміння значення слів у контексті інших слів.

Література:

1. Дьоміна І. Й. Розвиток мовлення дитини / І. Й. Дьоміна. К. : Главник, 2004. 96 с.
2. Конопляста С. Ю. Логопсихологія : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; за ред. М. К. Шеремет. К. : Знання, 2010. 293 с.
3. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навчальний посібник / С. П. Миронова, О. В. Гаврилов, М. П. Матвеева ; за заг. ред. С. П. Миронової. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. 264 с.
4. Рібцун Ю. В. До проблеми порушення звуко-складової структури слова у дітей. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* : зб. наук. пр. Випуск 23. К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. С. 206–208.
5. Собонович Є. Ф. Порушення мовного розвитку в дітей та шляхи їх корекції : навчально-методичний посібник. К. : ЮДО, 1995. 204 с.
6. Трофименко Л. І. Граматична система мовлення дошкільників із ЗНМ. *Дефектологія*. 2003. № 4. С. 32–35.
7. Шеремет М. К. Хрестоматія з логопедії : навчальний посібник / М. К. Шеремет, І. В. Мартиненко. К. : КНТ, 2006. 360 с.